

Ne írj szerelmes verseket.

Ne kuldözgesd.

Akkor is ott a gyermekkor, ez a drága, királyi gazdagság.

Déli tenger.

Die Gedichte noch nichts für sich.

Ass le szívedbe mélyről jövő feleletért.

Was soll ich dir noch sagen?

Egyébként általában nem vagyok otthon, ha pedig otthon vagyok, amikor nem vagyok otthon, akkor se vagyok otthon.

Egyébként általában, ilyen aztán végképp nincs is, ezt sürgősen elfelejteni.

Hanem konkrétan. Megragadni. Például konkrétan nem vagyok otthon, vagy igen, de általában nem.

Mert éppen kihúzó magam.

Kicsit kihúztam magam.

Többet aligha tehetek.

Kicsit jobban kihúzni magunkat innen, igen. És észrevenni, hogy honnan. *Az események olyan térben mennek végbe, ahová a szó még soha el nem ért.*

Na, hát innen.

Kukorelly Endre

A HOLMI POSTÁJÁBÓL

RADNÓTI SÁNDORNAK

Kedves Sándor!

Egy napon olvastam Földényi Schwarzkoglerről szóló írását s a Te hozzászólásodat. Akcionizmusolvasatod meglepett. Szerintem nagy valószínűséggel nem célravezető a farkak és a fekália kapcsán olyan provokációt emlegetni, amely mintha még ma is aktuális (tehát „örök”) lenne, hiszen ezzel a művek keletkezésének időpontjában létezett fogadattásmezőhöz hasonló közegbe ágyazod be olvasatodat. Olyan ez, mintha ma Hajas munkásságát a korabeli szemlélettel kezelnéd, ami nyilván képtelenség.

Én a hetvenes évek elején nem álltam kapcsolatban az akcionistákkal itt Bécsben, bár az egyetemi cirkuszról tudomást szereztem. E tekintetben azzal egészenem ki ír-

sodat, hogy a börtönbüntetést nem a testnedvek ürítéséért kapták a résztvevők, hanem azért, mert mindeközben az osztrák himnuszt énekelték. Képzeld csak el, micsoda iszonyú ötlet lenne például az „Isten, áldd meg a magyart” hangjaira nyilvánosan rejszolni vagy szarni. Na de – mondaná egyfajta érvkészlet – miért kell egy nemzeti himnuszt meggyalázni? Miért kell a himnuszt akció tárgyává tenni? – kérdezhetnének más beszédmódban. Rögtön kifejtendő válaszmomént előrevetítéseként, ezt *akkorban* azért csinálták így (azért „kellett” ilyenmód cselekedniük), mert a lefojtásnak, az elfojtásnak, a kisszerűségnek, a sunyiságnak, a nemzeti méretű hazugságnak olyan borzasztó trágyahalma alól kellett beszélni, hogy a beszéd lényegében csak ilyen vagy hasonló durva hangnemmű lehetett. Thomas Bernhard mindössze abban különbözött az akcionistáktól, hogy nagyobb, egyetemesebb művész volt legtöbbüknél, a lényeget illetően megegyeztek: az államideológia, a háború utáni osztrák mentalitás hazugságok és elfojtások irtózatosszövevénye volt (nyilván történeti gyökerekkel átszőtt talajban). Az elfojtás olyan mélyen volt, hogy nyilvánosan soha senki nem beszélt róla, *de létezett egy kollektív tudás*, hogy ilyenek vagyunk. Ezt a bűntudatot takargatni kellett és illett, főleg adományozással, segítőkészséggel. Az 1956-os magyarok, a '68-as csehszlovákok, a '80-as lengyelek és a mai bosnyákok számára egyaránt jutott és jut nagy karéj kenyér. A két ikerhulla az osztrák pincében: a fasizmus és a klerikalizmus. „*Ausztria Hitler első áldozata*” – ezt a mondatot leírni is rossz, pedig nem egyszer tették, teszik; az „*örökké tartó semlegesség*” elve mellett (amit éppen most búcsúztatunk) ez a tétel volt az 1955-ös államszerződés másik sarkköve. Az agresszíven maradi klerikalizmus, a katolikus egyház mint inkvizíció, mint rém, már a múlté. Megfiatalodott, derűs, emberközeli, szolgáló, a hivelkel pertuviszonyban álló egyház lett itt a katolikus, elsősorban a vatikáni zsinat után, elsősorban König biboros erőfeszítéseim következtében. Most már senkinek semmi baja az egyházzal, de akkor, '68 táján, bizony még volt. A fasizmus beivódott kísértetét pedig csak nemrég üldözte el (reméljük, végleg) háromszázezer gyertya fénye – azon a Heldenplatzen, amelyen egykor

Hitler ugatott. A '68-as eszmekör hatását (most volt huszonöt esztendeje) itt is és nálatok is óriási divat diffamálni. A, nem volt az komoly dolog, semmi nem változott, vagy nem azért változott, különben is butikosok meg buddhisták lettek a főszereplők, és így tovább. Nem utolsósorban az egykori '68-asok fitymálják előszeretettel saját múltjukat. Én, aki nem vallom magam 68-asnak, mert akkoriban érettségiztem, és teljesen más dolgok érdekelték, nem tudom megmondani, hogy hol van ennek a áramlatnak a helye a XX. század szellemtörténetében. Egyvalami azonban biztos vagyok, mert átéltem, mert a saját szememmel láttam: hogy attól a kis lufitól, ami itt '68-ban elpukkant, igenis nagyon sok változott. Ausztria ma már messzemenőleg nem az, mint ami '68 táján volt. Világos, hogy nem az akcionisták változtatták meg, és nem is az a néhány trockista meg maoista, aki itt akkoriban ágált, hanem a szociáldemokraták, Kreisky alatt. De a '68-asok és az akcionisták nyomásgyakorló két kis csapata igen sok indítását tudta felszívni a nagypolitikával – és a modernizáló egyházzal. A katolikus egyház és az akcionisták csaknem feszültségmentes (!) viszonya egyébként egészen különös, egyedi konstelláció, és főleg a nagy műgyűjtő és jeles teoretikus, Monsignore Mauer munkásságának eredményeképpen jött létre. Erre a levelem végén még vizsaszatérek. Egyszóval a bécsi akcionizmus, az akcionista művészet megítélése kapcsán hangsúlyos szerepe van annak, hogy milyen világ volt akkor itt. Sötétebbre sem akarom festeni, mint amilyen volt, azt is tudom, hogy Magyarországról más – sokkal vonzóbb – színben tűnt fel Bécs és Ausztria, ám mindez nem változtat azon, hogy számunkra, akik Nyugat-Európa nagyvárosait (és néhányan Angliát, az USA-t) becsavarogva iratkoztunk be 1970 táján a bécsi egyetemre, a város érdektelen, szürke porfészeknek tűnt. Ne érts félre, itt nem baloldali nosztalgiáról van szó (a politika iránt egyébként az akcionisták is tökéletesen közömbösek voltak), hanem teljesen másról. Csakugyan arról, hogy világ-szemléletében a nagyságrenddel nagyobb bécsi művészeti élet és egyetem példának okáért akár a velencei Accademiahoz képest is maradi, tehát *provinciális* volt. És hát tudod, milyen kincsesbánya volt itt szellemekben a

háború előtt; Bécsset Európa egyik legérdekesebb városából rohasztotta provinciává a hitleráj. A Bécsben közelebbi, a vasfüggönyön inneni városok közül szinte mindegyik hamarabb tért magához, mint Bécs – igaz, hogy itt 1955-ig megszállás volt. Münchenben 1968 és 1970 között mintha kicserélték volna a közszellemet. A város közepén, az Englischer Gartenben, ahol ma nyáron, ebédszünetben, anyaszült pucér irodisták többzres tömege napozik és fürdik az Eisbachban, 1968 előtt egyenruhás, farkaskutyás parkőrök akadályozták meg nemhogy a lemeztelenedést, hanem azt, hogy a gyepre lépjen az ember. A provincialitás, a világ-szemlélet maradisága tehát elsősorban az elszigeteltségben nyilvánult meg. Abban a pillanatban, ahogy a kisebb-nagyobb közösségek elszigeteltségének tojásheja megroppant, és elkezdődött a kommunikáció a világgal, megfrissült a levegő, nagyot lehetett lélegezni, mintha kisütött volna a nap. Ezt mi már Bécsbe kerülésünk előtt megéltük máshol, és tudtuk, hogy előbb-utóbb itt is bekövetkezik. Fefedeztük, hogy minden mindennel összefügg, vagyis rájöttünk a szellemi ember létét meghatározó infrastruktúra életfontosságú jelentőségére (akkor ezt a szót így persze nem ismertük). Éltek itt ugyanakkor kimagasló tudású szellemi emberek is, de elzártan, tudásuk nem volt közkinccs. Nemigen lehetett hozzájuk jutni. Rendszerszerűen működő, nemzetközileg kompatibilis szellemi hálózat itt akkor nem volt. Bécs és vele a mi mindenkori íróasztalunk éppen ezekben az években kapcsolódott bele a világfalu áramkörébe, természetesen igen fáradságos munkával. Kreisky hihetetlen nehézségek árán tudta csak keresztülvinni az ENSZ-város tervét ebben a lipicai lovas, sachertortás, zöld lódenkabátos falusi önelégtűtségben. Bizonyára ismered azokat a rettenetes légvédelmi tornyokat, amelyek Bécs legszebb parkjait elcsúfítják. Nos, a hetvenes évek elején született egy városközi elképzelés, hogy fessük be ezeket a tornyokat, ha már anyagi okokból nem lehet lebontani őket. Előbb azonban megkérdezték a lakosságot, és ez nagy többséggel nemmel válaszolt. A szín, a szinesség akkor provokációnak hatott. Ez a magyarázata annak, hogy a bécsi „mágikus realisták” (Hundertwasser, Fuchs, Brauer és a többiek) színorgiája – ez

a mára zömmel jelentéktelenné váló vásári giccs – is „forradalmat” jelentett akkoriban. A polgárok tajtékoztak ellenük. Ma már tobzódik a szín, mindenki papagájrikító cicanadrágban és bronzvörös fejjel mászkál (én is), tehát ezt a nagy megszínesedést nem tartom olyan jajdenagy pozitívumnak, de akkor szürkék voltunk. Mármost az információs társadalom nagy színességébe és a világkultúra lüktetésébe való beolvadás kapcsán kiderült, hogy a tőlünk kiáramló információ számára érthető formában össze kell foglalni, kompatibilis jelekbe kell önteni ezt a „családi szégyent”, amelyről addig csak a tudomány elvont nyelvén lehetett beszélni. Az akcionizmus úgy hitte, hogy ezt a feladatot sikeresen oldotta meg, a mumifikált bécsi pince-Leninekét átadta a megváltó enyészetnek.

Szabad-e a művészetet felhasználni ilyen célokra, lehet-e a művészet pszichoanalízis vagy öngyógyító metanyelv? Talán megfogalmazódik a válasz, ha elmondom, hogyan látom ezt az irányzatot ma. Az én bécsi akcionizmusolvasatom két összetevőből áll. Az egyik a bevezetőben említett helyi sajátosság, a bécsi néplélek, amely magyarázza az irányzat jellegét, és magyarázza azt, hogy a korabeli Párizsban vagy New Yorkban miért csinált mást Yves Klein vagy Jackson Pollock, akiknek sem az egyházzal, sem a fasizmussal fertőzött kispolgárral nem volt semmi megbeszélhivalójuk. Másik akcionizmusfeldolgozó szempontom a művészet nemzetközi intézményrendszerének törvényeit érvényesíti. Előbb ezt mondom, mert ez rövidebb. Tehát a '89-es nagy akcionizmuskiállítások kapcsán a műkereskedelem félreérthetetlenül kijelentette, hogy az akcionizmus mint szellemi áramlat nem érdekli, mert nem közvetíthető, nem világnyelven beszél (és ez bizony a korabeli önszemlélet, önmeghatározás nagy kudarca!). A művek konvertibilisek, s a műveket megveszi. Meg is vette. Csakhogy viszonylag kevés mű maradt fenn, mert az akcionista művészek éppen az akciót tartották szubsztanciálisnak, s a műveket csak melléktermékeknek, kelléknek tekintették, amelyeket gyakran ott hagytak a helyszínen, történjen velük az, ami akar. Így állt elő az a paradox helyzet, hogy a hatalmas egyéni mitológián, bonyolult utalásrendszeren alapuló Nitsch-féle Orgien-Mysterien-Theater a kutyát sem

érdekli, csak az előadások kellékeit adja-veszi a műtőzsde. Néhány akcionista aránylag korán rájött erre, visszavonult, és – szerintem – kissé feldúsította az oeuvre-t. Mühl hulladék szobrai ma milliókat érnének, ha fennmaradtak volna. És így tovább. A megvásárolható művek elfogytak, kereslet viszont támadt, így számomra a napnál világosabb volt, hogy most az egyetlen félig-meddig nemzetközileg is megmagyarázható és aránylag esztétikus pasas: Schwarzkogler posztmodern ástilizálása következik („you know, he's little bit crazy, just like Franz Kafka”). Ha másért nem – hiszen Schwarzkogler nem hagyott hátra sok művet –, akkor azért, hogy ezzel a többi akcionista részvény árfolyamát felnyomják. Szóval abszolút biztos, hogy nudli, körítés, hulladék ma már az, hogy mit *akart* vagy mit *mondott* Nitsch vagy Mühl vagy Schwarzkogler, olyan kérdésfeltevést pedig, hogy mi volt az ideológiájuk, már magam is alig tudok leírni, mert a helyesírási ellenőrző program rögtön kijavítja hársfateára.

De mi, akiknek ez a feladatunk, persze csak foglalkozunk ezzel, vagyis vissza az első nézőponthoz. Nézd, az akcionizmust én sem úgy nem kezelem, mint mozgalmat (ezt a történeti magyar avantgárd irodalommal foglalkozó írásaimban is pedánsan kerültem), sem úgy, mint nekem szóló művészetet. Engem nem érintenek meg ezek a művek. Nem utálkozom, nem háborodom föl, semmi nem történik. Nyugtázom, hogy nem szólítanak meg (Francis Bacon persze megszólított, de gyönyörű is volt a nyári velencei tárlata!). A másik korabeli bécsi művészeti irányt, amely az akcionizmussal ellentétben sajnos ma is tart még, a fentebb említett mágikus realizmust viszont szívből utáltam. A Hundertwasser-ház környékén lakom, sokáig keserűséggel elegy megvetést éreztem, amikor azt láttam, hogy nap mint nap buszok százain fuvarozzák oda a turistákat, s az emberek üdvözült arccal szopják be a humbergot (ti. azt, hogy itt valóban bioháziól van szó, holott Hundertwasser egy teljesen normális „panelházat” diszített ki). Azután feldiszipette a spitte-lai szemétégetőt, majd egy autópálya-benzinkutat. Most valamelyik kórházban egy rákosztályt cifráz. Itt és ekkor, tegnapelőtt tudósított erről a tévé, a készülő rákosztályról, feladtam és megbékültem. Szívemben nin-

csen többé harag... Hundertwasser iránt. Pannelház, szemétegető, benzinkút, rákosztály – eltüntetni, megszüntetni ezeket a rondaságokat nem lehet, hát akkor legaább szinezzük ki rendesen, és gömbölyítsünk le minden sarkot. Nézd, én természetesen nem szeretném, ha csontvázakat festenének a rákosztályok falára, vagy ha kiünnék a szemétegetőre egy nagy villánytáblán, hogy mennyi dioxint bocsátott ki aznap. De ez a Verharmlosung, ártatlanná hazudás, amit Fuchsek csinálnak, ez telitalálat volt. A vállalkozóknak is rendkívül ügyes mágiko-realisták a goldenes Wienerherz, a bécsi aranysziv közepébe találtak. Hajszálpontosan erre a megszépítő-elkenő hazugságra volt szüksége, talán nem is hazugságra, csak könnyű kis színes párára, amit olyan jó nézni, és hát nem is igaz, hogy mögötte semmi sem változik, hiszen a művész urak köztudomásúan ökoházban laknak, és avarbélésű szobabudiba tojnak. Itt sikert, biztos sikert hoz minden olyan „művészi” alakítás, ami ezt az ősbécsi, nyúlós, mézesházos, szirupos álvalamit újra és újra feltupirozza, annak ellenére, hogy ragad. Hiszen éppen ez a nagy művészet, ezt csinálja utánuk valaki!

Az akcionistákkal nem az volt a baj, hogy ők nem hazudtak, mert hazudtak ők is rendesen, hanem az, hogy a bécsi aranysziv ellen s nem mellette tették. Úgy látszik, törvényszerű, hogy a ragadós hülyeség megcsúfolóján, pellengérré állítóján (a „forradalmáron”) is megtapadjon valami kosz, idétlenség. Herr Mühl jelenleg börtönben ül – nem politikai és nem is művészettel összefüggő okokból –, és Nitsch sem járt sokkal jobban, őt állandóan vizikúrátztatják, hol jég hideg, hol meg forró zuhanyokkal öntözik. Hol elhalmozzák ki-tüntetésekkal, akár valami befutott mágiko-realistát, hol meg letiltják (professzori kinevezés, tárlat, egyéb), akár valami taknyos kezdőt. És a legfájdalmasabb a számára az, hogy ez a negáció most már nem a prudéria, hanem a lepöckölés nevében történik. Annak örülne, ha még ma is félelmet oszlatna/okozna, de sajnos, úgy látszik, hogy az ő művével kapcsolatban ki lehet mondani azt, hogy „te, öreg, nekem nem tetszik a malackodásod, és nem is érdekel” – anélkül, hogy felragaszthatná ezért az illetőre a Kunstbanause jelzőt, mint még teszem azt, akár tíz évvel ezelőtt is. Idemácsolok neked egy dramolettet Nitsch-

ról, Antonio Fian írta, a bécsi *Falter*-ben jelent meg, és nemsokára kötetbe is kijön, s grazi Droschl Kiadónál (Antonio Fian: WAS BISHER GESCHAH. Dramolette). Értelmezéséhez annyit, hogy Nitsch a prinzenndorfi kastélyban lakik, műveit kiállították a sevillai expo osztrák pavilonjában, melyet Klestil államelnök nyitott meg. Végigjárta a pavilont, de Nitsch munkáira nem volt kíváncsi. A művész megsértődött, és abszurd-hátborzongató érveléssel hozakodott elő, hogy miért *kell* őt örökön-örökké tisztelnünk. Hevenyészett fordításomban:

A SEVILLAI MEGGYALÁZOTT
Dramolett
Részlet Prinzenndorfi Szent Hermann
emlékezéseiből

Remetelak Prinzenndorf mellett. Előtte, egy fapadon Szent Hermann ül tanítványai társaságában: bikák, bárányok és más állatok veszik körül őket. Úgy tűnik, kifárasztották a sok éjszakája tartó beszélgetések. Hajnali négy óra van. Hermann patint az ujjával. Az erdőben dalra fakadnak a madarak. A tanítványok felől az ámulat moraja hallik

HERMANN (tanít) Az keservekkel teljes évek során oly sok kemény harcban volt részem, és oly számtalan gyalázkodást túrtam túrvén, hogy azt hittem, immár nem leszen számomra több meglepetés. Ámde minden valaha volt dolgon túltett az a szégyen, amely Sevillában ért. Történt vala, hogy az idő tájt nagy kiállítást rendezének itt, s elnevezék EXPO néven. Az állam az én műveimet választotta ki, odaküldendő.

TANÍTVÁNYOK (tisztellettjesen) Az állam! Az állam!

HERMANN (haragra gerjed) De az állam első férfiúja –

EGY TANÍTVÁNY (térdre hull) Te vagy!

HERMANN Ugyan már! (Int neki, hogy álljon fel, s újfent haragra gerjed) Az Államelnök, bizonyos Klestil nevű ember, mindenki szeme láttára meggyalázott! Nem jött el hozzám! (Egyre fokozódó duhvel) Ha eljött volna, és nyilvánosan meggyalázott volna, nem szóltam volna semmit, de hogy mindenki szeme láttára nem jött el, és úgy gyalázott meg, azzal döfött tört az én szívembe! (Rettenetes haragjában magához rántja a legközelebbi bárányt, és széltépi. Majd ismét nyugodtabban) Csakhogy én ekkor

magamba szállottam, és interjút adtam vala, és ilyen szavakat szólék: „Ha engem az állam meghív –”

EGY TANÍTVÁNY *(tiszteletteljesen)* Az állam! Az állam!

HERMANN Maradj csöndben, te balga, és halld szómat! „Ha engem az állam meghív”, imígyen szólék tehát, „akkor az államelnöknek ezt éppúgy vállalnia kell, akár az államosított ipart”. Amen. Ezek a tanítás szavai, terjesszék el őket szerte a világban, és hímsetek el őket az emberek között, hogy hasonlatossá váljanak a mustármaghoz a partot ostromló hullámokban. És most menjetek! Egyedül akarok maradni.

(A tanítványok visszavonulnak. Szünet)

(Egyedül) Akárhányszor erre a Sevillára gondolok, olyan méreg fog el, hogy – *(véres kezére pillant)* ja vagy úgy, a mait már...

Szünet

Függöny

Így válik minden magasztos eszme céda gúny tárgyává és léha irodalmárok nyelvköszörülő játékvá. Csak a bécsi aranyshiv nem változik, de hát azt most kenegetni illik, nem gyötörni. Az akcionizmus ma már csak a szakembereket érdekli, s nem is érdekelhet mást, hiszen megszűnt az a közeg, amelyben adekvát módon értelmezni lehetett. Ma már ehhez segédanyagok kellene. Manfred Deix gyilkos karikatúrái az osztrák polgárról, Thomas Bernhard írásai, Helmut Qualtinger hangja. Ez a Qualtinger nagyszerű színész volt, egy zseni. Néhány éve halt meg, én még hallottam az egyetemen, a zsúfolásig megtelt auditorium maximumban, amikor felolvasott Hitler MEIN KAMPF-jából. Elripacszkodhatta volna, annak is művésze volt, de épp az a visszafogottság, az a természetesség, hogy ezt itt mind komolyan kell venni, jeles honfitársunk írta, épp ez volt dermesztő (meg üvöltő hatótára gerjesztő). El tudod ezt képzelni más hol? Hogy nem gőzös skinheadek, hanem több száz rendes, értelmes fiatal elmegy meghallgatni a MEIN KAMPF-ot? Az új, az akcionizmus utáni, „megtisztult” osztrák lélek már kibírja, ha róluk, ha öveik egykori rémtetteiről szól a sztori. A régi társaság nem bírta vol-

na ki. Az volt az akcionizmus nagy tette, hogy megszabadította az osztrák polgárt a gonosztól, a ráhagyományozódott borzalmas, sötét, öröklődő büntől (olyannyira sikeresen, hogy ismét lehet kokettálni a nagynémet gondolat-tal). Az akcionizmus, a kezdeti akcionizmus lényege szerint tehát vezeklés mások bűneiért – a pusztában (lévén, hogy nem volt egyértelmű nyilvánosságigénye). Jól tudod, hány újjászületés-ritus mutatott be a történelem folyamán véres, mocskos áldozatot. Ezt tették az akcionisták is. Érthetetlen és felháborító volt számukra, hogy a szülők nemzedéke, beláthatatlan méretű szörnyűségek elkövetője vagy tettestársa, de legalábbis túlélője, nyugalmasan a sörhabba rőfög a lerágott csirkecsontok felett, mintha nem történt volna semmi. Ez a mentalitás egyébként általános emberi vonás: a szellemi ember minden nagy katalizma után megtisztulásra, a testi ember pedig megnyugvásra és felejtésre vágyik. Magam hajlok arra a felvetésre, hogy az akcionizmus nem '68 terméke (korábban is keletkezett), a '68-as politikai szél csak meglökte kissé. Mondjuk, '68-as tünete az egyetemi himnuszlepisálás. De magja és értelme a megtisztulás, az újjászületés volt, s miután ez megtörtént – mert kétségkívül megtörtént –, betöltötte a szerepét, és fölslegessé vált. Akik tovább folytatták, mind önmagukat ismételték, egyre értelmetlenebbül és mérsékeltebben. Helyesen irod, hogy az általánosan ismert és értékelhető műalkotásokat létrehozó akcionisták köre nemigen terjed túl a Brus, Frohner, Mühl, Nitsch, Schilling és Swarzkogler nevével fényjelezhető irányzatokon, és az is kitűnő megfigyelés, hogy „...*ritusai, áldozataik közepette esellenek, azt mondanám, polgáriak [...], az orgiasztikus eksztázis helyett [...] inkább valami elszánt munkavégzés, máskor meg paradox (bécsi) kedélyesség jellemzi őket*”. Valóban, sem orgiázni, sem élvezkedni nem akartak annyira, mint megtisztulni és tisztítani. Ez az igény egymaga perszer kevés volna ahhoz, hogy releváns műalkotás(oka)t hozzanak létre. Azonban semmi okunk kételkedni abban, hogy ezek az emberek akkor vérmérsékletük szerint sadista, mazochista vagy pszichologizáló módon mégiscsak releváns műveket hoztak létre – megengedem, hogy ennek az evidenciájelleger csak Bécsben nem szorul bizonyításra.

Hogy miért tették, ezt mi tudjuk vagy tudni véljük, de hát manapság, mint mondtam, már senkit sem érdekel az egykori indíték. Ami érdekes maradt, az a hogyan, a megcsinálás formája, s ez már az új meg új olvasatok, interpretációk körébe vezet. Szerintem Földényi Schwarzkogler-olvasata mint nem bécsi olvasat teljesen rendben van. Mondhatnánk azt, hogy ő nem az akcionista Schwarzkogler-t olvassa, hanem az eredeti posztmodern adaptációját, de hát ezzel nem monduk sokat, ez olyan tény, mint az, hogy az értelemadó közegükből, az összefüggésükből kiszakított Nitsch-rekvizitumokat olvassák „egészként”.

Itt térnek vissza Monsignore Mauer szerepére. Ő tényleg egy csodabogár lehetett (én sajnos nem ismertem), egzaltált, magas hőfokon égő teológus és hitszónok – mindamellet a kortárs képzőművészet jeles értője és gyűjtője. Akik ismerték, csodálták. Az akcionistaikkal nem létesített párbeszédet, de hagyta, hogy Oberhuber és Arnulf Rainer uszályában betúszanak a képbe, nem tett és nem sürgetett ellenük lépéseket. Tudtommal nem állította ki őket házi termeiben, a *Galerie nächst St. Stefan*ban, de nem is átkozta ki őket. Ez itt akkor hatalmas tett volt. Művé-

zetfilozófiája sajátos látásmódon, elgondoláson alapul, de nyilván elfogadhatóan túnt a kortársak számára, hiszen a számtalan blaszfémikus céllal akcióba komponált egyházi ritus és kellék ellenére sem indítottak ilyen okból pert az akcionista ellen. Msgr. Mauer elgondolásának, művészetfilozófiájának lényege az volt, hogy a kortárs (képző)művészeti alkotásban a kairoz nyilvánul meg, mintegy felvillanásszerűen a néző szemébe világító fényvel, a hétköznapot és az ünnepet, az istenit és a mocskos emberit elválasztó döntő pillanat, amely akár a kegyelem pillanata is lehet. A műtárgyban mindkét szféra jelen van, a néző lelki diszponáltságától függ, hogy elkárhozik vagy üdvözül-e általa (hogy történik e vele bármi is). Vagyis: megengedte Rainer önmagán, saját fényképein végzett kísérleteit, arcátfestéssel, testátfestéssel véghezvitt éndestrukciónak éppúgy, mint a schwarzkogleri jelképes önmegsemmisítést. Maga a dolog, az akció – úgy hitte –, se ilyen, se olyan, nem jó, és nem rossz, minden a befogadóra van bízva.

Remélem, nem untattalak, kedves Sándor, és továbbra is megtartasz jóindulatodban. Híved

Dereky Pál

A folyóirat a Művelődési és Közoktatási Minisztérium,
a Soros-alapítvány, a Budapest Bank, a József Attila-alapítvány
és a Central & East European Publishing Project (Oxford)
támogatásával jelenik meg